

PARTICIPAREA ROMÂNIEI LA CEL DE AL DOILEA RĂZBOI BALCANIC (1913)

Constantin OLTEANU*

ROMANIA IN THE SECOND BALKAN WAR (1913) (Abstract)

This article focuses on the Romanian participation in the Second Balkan War (1913), discussing not only the military preparations and the campaign against Bulgaria, but also the diversity of opinions regarding Romania's involvement in the war. A special section of the article presents the contemporary assessments of the actions of the Romanian Army, featured to the south of Danube. This conflict ended with the Peace of Bucharest.

Keywords: Balkan Wars, campaign, diplomacy, peace-treaty.

Cel de al doilea război balcanic, 1913. Cauza principală a celui de-al doilea război balcanic a constat în faptul că „Cei patru aliați nu pot cădea de acord în ceea ce privește atribuirea teritoriilor cucerite”¹, îndeosebi în legătură cu „reglementarea problemei Macedoniei”². Cererea guvernului sârb, de pildă, în legătură cu extinderea părții care pretindea să-i revină din Macedonia, a fost respinsă de Bulgaria. Refuzul Bulgariei față de cererile aliaților, precum și pretențiile acesteia de hegemonie în Balcani, au determinat Serbia, ca la 19 mai/1 iunie 1913, să încheie un acord cu Grecia³. Serbia și Grecia au acționat astfel încât Bulgaria să se afirme ca agresor, ceea ce au reușit, punând-o într-o situație defavorabilă în fața Europei. Totodată, pregătindu-se pentru a face față unei eventuale agresioni din partea Bulgariei, cele două țări, Grecia și Serbia, luau în calcul intrarea României în acțiune, de partea lor, al cărei potențial militar era intact, în timp ce armatele balcanice erau slăbite datorită pierderilor suferite în luptele duse în primul război din 1912 și a epidemiilor.

Cum se cunoaște, cel de-al doilea război balcanic a fost declanșat de Bulgaria care, la 17/30 iunie 1913 și-a atacat prin surprindere, noaptea, foștii aliați „în scopul unei expansiuni teritoriale care să-i asigure în egală măsură stăpânirea unor teritorii străine și hegemonie balcanică”⁴. Marile puteri urmăreau cu atenție

---

* General-colonel (rtr), dr, membru al Biroului Executiv SSIR.

¹ Maior Constantin Barbieri, *Istoria militară. Campaniile 1870-1918*, 1934, p. 234.

² *România în anii Primului Război Mondial*, Editura Militară, București, vol. 1, 1987, p.33.

³ *Ibidem*.

⁴ Gheorghe Zbucnea, *România și războaiele balcanice 1912-1913. Pagini de istorie sud-est europeană*, Editura Albatros, București, 1999, p.451.

noua stare de încordare din Balcani. „Austro-Ungaria s-a manifestat de partea Bulgariei, acceptând chiar posibilitatea unui război cu Rusia. Aceasta, mai prudentă, a încercat o mediere între statele balcanice, fără a reuși însă.”⁵ La un moment dat, a intrat în război împotriva Bulgariei și Imperiul otoman⁶. La izbucnirea conflictului militar, țările angajate dispuneau de următoarele forțe și mijloace: **Bulgaria**, 440.000 de oameni, structurați în cinci armate și 720 piese de artilerie de diferite calibre și modele⁷, comandant suprem țarul Ferdinand, având ca locțiitor inițial pe generalul Savov, iar ulterior pe generalul R.Dimitriev⁸; **Serbia**, 384.000 de oameni organizați în 10 divizii de infanterie, o divizie de cavalerie și o divizie muntene-greană, precum și 500 de tunuri de diferite calibre și modele, comandant suprem voievodul Radomir Putnik⁹; **Grecia**, 110.000 de oameni și 180 de tunuri, constituiți la început în 8 divizii, iar în dinamica războiului a mai adăugat o divizie, comandant suprem regele Constantin, având ca ajutor pe șeful Marelui Stat Major, generalul Dousmanis¹⁰; **Imperiul Otoman**, a angajat 200.000-250.000 de oameni¹¹. Bulgaria, care începuse concentrarea trupelor încă din partea finală a primului război balcanic, și-a dirijat majoritatea forțelor împotriva Serbiei și Greciei, lăsând „puține trupe de acoperire în fața turcilor și mai puține încă în partea nordică și nord-vestică; acolo unde ulterior își va desfășura acțiunea armata română”¹².

Conform planului de campanie, comandamentul bulgar a realizat inițial următoarea desfășurare strategică. Împotriva Serbiei: Armata 1, comandată de generalul A.Cutințev, spre nord, pe front larg, de la Pirot prin Belogradcic până la Vidin, cu misiunea de a pătrunde în vechea Serbie¹³; Armata 5, sub comanda generalului S.Toșev, la flancul stâng al Armatei 1, în zona Pirot-Slivnița; Armata 3, comandată de generalul R.Dimitriev, a intrat în dispozitiv ofensiv în zona Custendil¹⁴; Armata 4, comandată de generalul S. Covacev, grupând 1/3 din totalul forțelor bulgare, a fost concentrată în zona Coceana-Stip, având misiunea să ocupe întreaga Macedonie¹⁵.; Armata 2, comandată de generalul N.Ivanov, a fost dispusă în zona Strumița-Seres-Doinan, în fața forțelor grecești¹⁶ Dar rezultatul acțiunii armatei bulgare „nu a fost însă cel scontat. Sârbii au reușit să oprească ofensiva bulgară, în timp ce trupele grecești, au trecut Vardarul în direcția Kavala. Profitând de noua situație, Imperiul otoman a declarat război Bulgariei”¹⁷.

---

⁵ *România în anii Primului Război Mondial*, vol.1, Editura Militară, București, 1987, p. 33.

⁶ *Ibidem*, p. 34

⁷ Gheorghe Zbucnea, *op. cit.*, p. 190.

⁸ *Ibidem*, p.191.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 192.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Maior Constantin Barbieri, *op. cit.*, p. 234-235.

¹⁷ *România în anii Primului Război Mondial*, vol.1, Editura Militară, București, 1987, p. 34.

În situația creată, România trebuia să-și exprime atitudinea. Reamintim că Titu Maiorescu, printr-o notă circulară, emisă în mai 1913, la scurt timp de la conferința de la Petersburg, cerea reprezentanților noștri în străinătate să informeze Ministerele Afacerilor Străine din țara în care sunt acreditați „că o agravare eventual a situației din Balcani nu ar putea lăsa România indiferentă”¹⁸. În acest sens, premierul român atenționa, printr-o notă, pe Dimitrie Ghica, reprezentantul României la Sofia: „Să știți pentru dvs. că în ziua când războiul va izbucni între Serbia și Bulgaria, România va mobiliza și va intra în acțiune”¹⁹. Cu privire la această decizie, „Guvernul român a prevenit la timp guvernul bulgar că dacă aliații balcanici s-ar afla în stare de război, România n-ar putea să păstreze rezerva ce-și impusese până acum în interesul păcii și s-ar vedea silită să intre în acțiune”²⁰, însă guvernul bulgar nu a dat nici un răspuns.

Bulgaria a recurs la război, deși în Protocolul încheiat în ședința consiliului de Miniștri din 2 ianuarie 1913, ținut în localitatea Kara Agaci sub președinția țarului Ferdinand, la consfătuire fiind prezenți și 6 importanți șefi militari, în care s-a examinat poziția ce trebuia s-o adopte în cazul în care România s-ar implica într-un război, s-a decis: „1. În condițiile prezente, din punct de vedere tehnic este imposibil pentru Bulgaria să ducă războiul pe două fronturi. 2. Având în vedere urmările grele provocate de ocuparea unei părți din Bulgaria de către armatele române se poate admite rectificarea graniței româno-bulgare, pentru a se evita consecințele unei ocupații”²¹.

România mobilizează. Dată fiind situația creată, la 20 iunie 1913, regele Carol I a semnat Decretul de mobilizare a Armatei, cu începere de la 23 iunie, având în vedere raportul ministrului de război, generalul Constantin Hârjeu. Decretul stipula că acțiunea trebuia să se desfășoare conform planului de mobilizare în vigoare, elaborat de Marele Stat Major. Art. 1 din Decret prevedea că Armata activă și rezervele ei vor forma armata de operații²². În timpul acțiunii de mobilizare au fost chemate sub arme contingentele: 1901-1911 pentru unitățile operative, 1895-1900 din miliții; 1897-1909 pentru marină. La încheierea mobilizării, efectivul total s-a ridicat la 509.820 oameni, reprezentând 6% din populația țării. Din aceste efective, 417.720 formau armata de operații; 56.000 părțile sedentare, 36.100 trupele teritoriale; 8.693 erau ofițeri²³; 150 de ofițeri și 1.400 trupă erau la Marele Cartier General român²⁴. România a participat la cel de-al doilea război balcanic cu 247 de batalioane de infanterie, 93 escadroane de cavalerie, 180 baterii

¹⁸ Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, Editura Machiavelli, București, 1995, p.215.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ G.A.Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria 1910-1913*, București, 1936, p. 307.

²¹ Mihai Macuc, *România, Balcanii și Europa*, vol.II, Editura ANI, București, 2007, p.67.

²² Colonel V.Parfeni, *Studiu istoric al campaniei româno-bulgare din anul 1913*, Tipografia modernă „Cultura”, Societate Colectivă, București, 1914, p.7.

²³ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol V, Editura Militară, București, 1988, p.276.

²⁴ Colonel V.Parfeni, *op. cit.*, p.10.

de artilerie, cu diferite subunități și servicii²⁵. Concentrarea trupelor în raioanele stabilite prin plan s-a realizat astfel: corpurile 3 și 4 armată din Moldova au fost transportate pe calea ferată, iar trupele corpurilor 1 din Craiova și 2 din București s-au deplasat prin marșuri pe jos²⁶. În momentul decretării mobilizării, pe întreaga frontieră a României cu Bulgaria, a intrat în dispozitiv strategic de acoperire unități de grăniceri, vânători, infanterie, roșiori ș.a., granița de sud a fost împărțită în 11 sectoare: Mehedinți, Calafat, Corabia, Zimnicea, Giurgiu, Oltenița, Moștiștea, Ostrov, Cetatea, Caraormer, Mangalia²⁷. „În zorii zilei de 21 iunie-scrie colonelul V Parfeni-ordinul de mobilizare a fost vestit publicului; prin bătaie de tobe, sunetul goanelor și dăngățul clopotelor de pe la toate bisericile”²⁸. Într-un raport din 23 august 1913, după ce războiul se încheiase, semnat de generalul Alexandru Averescu, în calitate de fost comandant al armatei de operații, se aprecia că „Operațiunile de mobilizare propriu-zise a corpurilor de trupă, atât active, cât și de rezervă, s-au executat în ordine în limita de timp stabilită prin lucrările pregătitoare de mobilizare. Se poate deduce prin urmare că pregătirea mobilizării este așezată pe bune temelii și că modificări în această privință vor fi necesare numai cu privire la unele detalii”²⁹.

Acțiunea de mobilizare a armatei române a fost urmată de concentrarea trupelor în zonele de operații stabilite prin planul de campanie: gruparea principală în sud-estul Olteniei, în zona Corabia-Turnu Măgurele, cu aripa stângă întinzându-se până la Șistov și cea dreaptă până la Calafat, iar o grupare secundară în Dobrogea. „Concentrarea s-a făcut-se arată în raportul semnat de generalul Averescu-prin transporturi pe calea ferată și prin marșuri pe jos, după lucrările pregătitoare întocmite din anul trecut în vederea unui eventual război cu Bulgaria și modificate foarte ușor prin proiectul de operațiuni”³⁰. Ca și mobilizarea, concentrarea trupelor române s-a efectuat într-un timp scurt. „Luțea cu care s-a concentrat armata, deși a fost o adevărată surprindere pentru lumea militară-se sublinia în raportul citat mai sus-totuși ea ar putea fi încă mărită, dacă s-ar completa rețeaua noastră (de c.f. n.n.) așa cum este proiectat și dacă se vor îmbunătăți unele din liniile noastre secundare”³¹.

În legătură cu timpul scurt în care s-au efectuat mobilizarea, concentrarea armatei române și trecerea ei la îndeplinirea planului de campanie, cunoscutul prof. doctor Dimitrie Gerota, participant la campania din 1913 redă aprecierea unui ofițer superior bulgar, scriind: „Am avut ocazia să vorbesc cu Lt.colonel Stancioff, din armata bulgară, care mi-a afirmat că dacă trupele noastre ar fi întârziat încă 2-3 zile, mersul campaniei noastre ar fi fost altul. Bulgarii nu au crezut că mobilizarea

---

²⁵ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p.279.

²⁶ *Ibidem*, p.276.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Colonel V.Parfeni, *op. cit.*, p.10

²⁹ *Istoria Statului Major General român. Documente 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p. 126.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

noastră se va face așa de repede și față de iuțea mișcării trupelor noastre, ei nu au mai putut ajunge la timp să ocupe locurile strategice”³².

Opinii autohtone, pro și contra, privind implicarea militară a României în criza balcanică. Justificând poziția guvernului conservator privind acest război, Nicolae Titulescu, afirma în intervenția sa din Parlament la 20 decembrie 1913: „Când în împrejurările prin care am trecut, și față de rezultatele ce am obținut constat că la cârma țării s-a aflat un guvern, care n-a ieșit din neutralitate atâta timp cât criza balcanică nu implica schimbări teritoriale; care a știut să reziste cu stoicism la toate presiunile ce se făceau pentru a-l determina să ia calea armelor, atunci când în fața lui sta blocul balcanic întreg, iar peste capul lui plutea răspunderea unui război general; care de îndată ce blocul se sfărâmă și atmosfera europeană se limpezește, pășește energic la satisfacerea intereselor lui și nu se oprește decât atunci când pacea e restabilită în Balcani”³³. Într-un articol publicat de marele nostru istoric Nicolae Iorga în ziarul „*Neamul românesc*” nr.1, din 7 ianuarie 1913, își exprima scepticismul față de necesitatea intrării României în al doilea război balcanic, scriind: „Noi, în trecut, totdeauna, pe vremea lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul, am avut numai războaie de apărare. Cele dintâi întrebări care se pun față de asemenea grave împrejurări sunt: E dreaptă pretenția noastră față de Bulgaria? Nimeni nu știe dacă pentru ziua de mâine ne așteaptă o simplă plimbare militară spre sud sau o îndârjită apărare a pământului nostru spre miază-noapte. Pentru cea dintâi, desigur, armata noastră e gata și nu înseamnă mare lucru; pentru cealaltă însă, nu se cuvine să ne credem niciodată prea bine pregătiți. Nu știm, prin urmare cu cine ne vom bate mâine”³⁴. În consecință, se consideră că în acele circumstanțe, „Atât socialiștii cât și N.Iorga, precum și alte cercuri ale opiniei publice din România, vedeau clar că politicienii din țara noastră erau împinși cu dibăcie spre sud de Austro-Ungaria și Rusia, pentru a nu cere revendicări naționale în provinciile românești ce le-au ocupat și a anihila lupta de eliberare a românilor subjugăți în acele ținuturi”³⁵.

La rîndul său, colonelul George G. Garoescu, motivând participarea țării noastre la al doilea război balcanic, scria că între cauzele de ordin politic, România „nu putea permite formarea unei Bulgarii mari care ulterior să ridice pretențiuni asupra Dobrogei”³⁶; **militar**, „Comandamentul român voia să-și asigure o graniță strategică bună pentru ca țara să fie pusă la adăpostul unui eventual atac bulgar”³⁷;

---

³² Prof. dr. Dimitrie Gerota, *Impresiuni și aprecieri din timpul acțiunii militare în Bulgaria*, 22 iunie-20 august 1913, București, Atelierele grafice Socec&Co, 1913, p.31.

³³ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura Științifică, București, 1967, p.110.

³⁴ Ion Căpreanu, *Mișcarea muncitorească și luptele politice din România, între anii 1900-1914*, Editura Junimea, Iași, 1983, p. 207.

³⁵ *Ibidem*, p.206-207.

³⁶ Colonel George G. Garoescu, *Războaiele balcanice, 1912-1913 și campania română din Bulgaria*, Tipografia Centrului de Instrucție al Infanteriei, Sfântu Gheorghe, 1935, p. 146.

³⁷ *Ibidem*. Experiența ulterioară a campaniei din 1916 a dovedit lipsa de valoare militară a graniței obținute în 1913.

economic, „Artera de comunicație cu Marea, Cerna-vodă, Constanța nu putea fi asigurată decât cu o graniță strategică bună”³⁸. Fruntașul socialist Constantin Dobrogeanu Gherea, în lucrarea sa *Conflictul româno-bulgar*, apărută în 1913, scria că „În cazul de față, în chestia diferendului româno-bulgar, punctul de vedere socialist concordă în adevăr și în toată puterea cuvântului cu interesele țării întregi, cu interesele dezvoltării ei sociale, politice, morale și naționale”³⁹. Între argumentele folosite, C.D. Gherea afirmă că înainte de primul război balcanic, Bulgaria declarase că „nu urmărește anexare de teritorii, ci numai eliberarea fraților de sub jugul turcesc... după război, statu-quo e dat definitiv la o parte, Bulgaria se mărește, ca teritoriul și locuitorii, cu aproape cincizeci la sută”⁴⁰. În același timp, C.D. Gherea subliniază că „Dobrogea nu e pentru țara rămânească o provincie oarecare, ea este de o însemnătate mare, vitală. Numai printr-înșă – continua el – avem noi ieșire la mare, ieșire spre Occident, numai printr-înșă putem să facem exportul nostru de grâne”⁴¹.

Planul de campanie al Armatei române. Având în vedere situația politico-militară din zonă, Marele Stat Major, al cărui șef era generalul Alexandru Averescu, între măsurile întreprinse au figurat, cum era firesc, revederea planurilor de mobilizare și de campanie pentru adaptarea lor la împrejurările cerute de o eventuală intrare a Armatei naționale în acțiune. În consecință, conducerea Armatei române a decis ca din mai multe variante ale planului de campanie să fie aplicată „Ipoteza nr.1 bis”. Potrivit acestui plan, forma de război o constituia ofensiva cu totalitatea forțelor române de uscat și de apă⁴². Este de remarcat că deși Armata română participa la un război de coaliție, alături de Serbia, Grecia, Muntenegru și Turcia, ea a avut un sector distinct de operare, iar trupele au acționat sub comandament propriu, în conformitate cu planul de campanie. Nu a existat un comandament la nivelul coaliției, coordonarea pozițiilor s-a realizat la nivelul guvernelor și al șefilor de state ai țărilor respective. Totuși, în perioada de pregătire a intrării în acțiune, Comandamentul român a organizat cooperarea cu Armata sârbă, care trebuia sprijinită, delegând în acest scop pe colonelul (viitor general) Constantin Cristescu, un distins ofițer de stat major, care, în campania din Bulgaria, a fost șeful de stat major al generalului Alexandru Averescu.

Comandamentul român a conceput, prin planul de campanie, executarea a două acțiuni pe două direcții diferite, separate în spațiu la circa 200 kilometri, constituind, în acest scop, două grupări de forțe: gruparea principală, care cuprindea 80% din totalul forțelor de uscat (Corpurile de armată 1, 2, 3 și 4 – diviziile 1-8 active, precum și diviziile 1-2 de rezervă de infanterie și 2 divizii de cavalerie), fiind concentrată în sudul Olteniei, între gura Jiului și gura Oltului⁴³. Această grupare

---

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Constantin Dobrogeanu Gherea, *Opere complete*, vol.5, Editura Politică, București, 1978, p.83.

⁴⁰ *Ibidem*, p.85.

⁴¹ *Ibidem*, p.86.

⁴² *Ibidem*, p. 150.

⁴³ *Ibidem*, p. 151.

avea misiunea să opereze în direcția Ferdinand, Vrața, Roman, Sofia, pentru a determina Bulgaria să pună cât mai repede capăt războiului.

O a doua grupare, secundară, (comandată de generalul Ioan Culcer) cuprindea circa 20% din forțe (Corpul 5 de armată) și avea un obiectiv operativ-strategic limitat – ocuparea teritoriului dobrogean revendicat de România⁴⁴. Prin dispunerea trupelor în cele două grupări, s-a realizat o perfectă convergență între obiectivul politic urmărit și cel strategic. **Comandant de căpetenie al Armatei române a fost desemnat prințul moștenitor Ferdinand**, care avea gradul de general de corp de armată, șef de stat major, generalul de divizie Alexandru Averescu, care comanda efectiv gruparea principală, având, la rândul său, ca șef de stat major, pe colonelul Constantin Cristescu⁴⁵. „Repeziciunea cu care s-a executat mobilizarea armatei române și concentrarea ei au surprins comandamentul suprem bulgar, care apreciasse, în mod eronat, că pentru aceste operații armatei noastre i-ar fi fost necesare cel puțin 14 zile. Dealtfel, până în anul 1913 nici o altă armată nu reușise un asemenea record.”⁴⁶

Gruparea principală era concentrată în sudul Olteniei. Pentru a ajunge la sud de Dunăre, comandamentul român, luând în considerare situația în care era dispusă Armata bulgară, a stabilit în acest scop două puncte de trecere a cursului de apă, care să corespundă direcțiilor de înaintare prevăzute în planul de campanie. Astfel, unul din sectoare era la Bechet, în fața Rahovei, iar celălalt la Corabia, în dreptul vărsării râului Isker. Prin aceasta, se crea „... posibilitatea ca gruparea principală de forțe să acționeze ofensiv din aceste sectoare pe direcțiile deschise de râurile Isker, Vit, Osom și rețeaua rutieră și feroviară existentă în văile acestora.”⁴⁷ Întrucât nu se dispunea de material decât pentru întinderea unui pod militar, s-a decis ca acel pod de vase să fie realizat la Siliștioara, lângă Corabia, aproape de locul în care fusese construit podul din 1877⁴⁸, iar la Bechet-Rahova trecerea să se facă prin transporturi cu vasele marinei fluviale militare. În același timp, s-a dispus ca la Turnul Măgurele să se întindă al doilea pod, pe șlepuri, pentru a fi folosit, îndeosebi, la aprovizionarea trupelor și la evacuări⁴⁹.

Problema trecerii unor trupe „peste un curs de apă, de o oarecare importanță – scria inginerul Constantin D. Bușilă în anul 1914 – este o operațiune delicată întotdeauna, dar mai ales atunci când acest curs de apă este un fluviu ca Dunărea și când pe țărmul opus se așteaptă la o rezistență a inamicului, cum era cazul la începutul campaniei noastre, când cu toții credeam că bulgarii vor opune rezistență”⁵⁰. În vederea rezolvării trecerii trupelor peste cursul de apă au acționat: **un batalion**

---

⁴⁴ Colonel George G. Garoescu, *op. cit.*, p. 146.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 185.

⁴⁶ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p.276.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 277.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ *Istoria Statului Major General Român. Documente 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p. 127.

⁵⁰ Inginer Constantin D. Bușilă, *Acțiunea militară a României în 1913. Podul militar provizoriu între Turnul Măgurele și Nicopoli*, București, 1914, p. 3.

de pontonieri de râuri, structurat pe 4 companii, cu câte 4 echipaje de poduri de câte 198 m, repartizate corpurilor de armată 1, 2, 3, 4 și un batalion de pontonieri de fluviu, organizat pe 4 companii⁵¹.

Materialul de poduri necesar a fost pregătit din timp „așa că la 29 iunie 1913 întregul material este debarcat și dat la apă pe brațul din fața portului Corabia”⁵². Podul, în lungime de 1.350 m⁵³, unul dintre cele mai mari din epocă, a fost construit de batalionul de pontonieri fluviu, într-un timp record, 8 ore, respectiv între orele 07.00 ÷ 15.00, în ziua de 2/15 iulie 1913⁵⁴, realizându-se, astfel „un ritm de aproape 170 m pe oră, adevărat record de măiestrie militară a pontonierilor români”⁵⁵, prin introducerea succesivă a 30 porțițe montate mai înainte și remorcate cu șalupe militare și remorchere ale societății Navigația Fluvială Română⁵⁶. Monitoarele „Kogălniceanu” și „Catargiu”, împreună cu patru vedete fluviale au realizat siguranța trecerii. Imediat după ce s-a terminat întinderea podului, unitățile armatei de operații au început trecerea pe malul bulgăresc. În Raportul general din 23 august 1913, semnat de generalul Alexandru Averescu, se menționa că pe 3 iulie, „Maiestatea Sa Regele, venit de la București, a inspectat de la Măgura Ghigheni trupele trecute pe dreapta Dunării, iar apoi a mers pe monitor la Bechet pentru a vedea cum se execută trecerea prin transportul cu vasele în acel punct.”⁵⁷

Conform ordinului comandamentului român, trupele armatei de operații, după ce au ajuns la sud de Dunăre, au început imediat înaintarea (4/17 iulie), conform planului, spre Ferdinand, Vrața, Roman, având ca obiectiv imediat să împiedice regruparea armatei 1 bulgară (două divizii și 15 batalioane de miliții din raionul Belogradcik, Kula și, în același timp, să zădărnicească un eventual atac al forțelor bulgare în flancul său drept⁵⁸. Adoptând acest dispozitiv, Divizia 1 cavalerie a primit ordin să înainteze pe valea râului Ogost în direcția: Ferdinand, Berkovița; Divizia 2 cavalerie a înaintat spre Plevna pentru a intercepta calea ferată Târnovo-Sofia, ulterior să acționeze pe valea Vidului spre Orhanie, facilitând, astfel, înaintarea Corpului 1 armată spre această localitate⁵⁹.

Având în vedere considerente tactice și operativ-strategice, comandamentul armatei române de operații a ordonat trupelor, să treacă imediat la înaintare „deși nu toate trecuseră Dunărea, iar serviciile nu își terminaseră organizarea și concentrarea. Această măsură a fost impusă de situația generală de pe teatrul de acțiuni militare din Balcani și urmărea a se pune stăpânire pe intrările dinspre nord de defileele Munților Balcani, înainte ca forțele bulgare să se dispună definitiv”⁶⁰.

---

⁵¹ *Ibidem*, p. 5.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 277.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Istoria Statului Major General Român. Documente 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p. 127.

⁵⁸ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol.V, Editura Militară, București, 1988, p.278.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, p.279.

La intrarea trupelor române pe teritoriul bulgar, comandantul de căpetenie al Armatei, Ferdinand, principe al României, a dat o Proclamație către populația bulgară, în care, între altele, se menționa: „Populația bulgară a fost chiar de la început pusă în cunoștință că Armata română a intrat în Bulgaria ca să pună capăt unei stări de lucruri apăsătoare și pentru locuitorii acestei țări. Trupele noastre nu au pășit deci cu dușmănie pentru poporul bulgar, iar autoritățile militare și-au dat necurmat silința ca să ușureze cât mai mult sarcinile și neajunsurile ce aduc nelipsit cu sine operațiunile de războiu. S-a ordonat ca tot ceea ce se ia pentru armată, să fie plătit și să nu se ia decât prin autoritățile administrative locale, iar pe de altă parte toate reclamațiunile și contestările au fost ascultate cu bună voință și s-a dat satisfacțiune chiar și celor neîntemeiate. Trupele bulgare care s-au predat nouă, au fost puse în libertate, lăsându-se oamenii să meargă la căminele lor. O asemenea linie de purtare din partea armatei noastre – se spunea în încheiere – impune și populațiunei bulgare datoria de a nu se arăta dușmănoasă față de trupele române”⁶¹.

*Acțiunile trupelor române pe teritoriul Bulgariei s-au desfășurat conform planului de campanie, atingând în timpul prevăzut aliniamentele și obiectivele stabilite. Întrucât guvernul Bulgariei dovedea, în continuare, intransigență, nefiind de acord să înceteze acțiunile de luptă pe toate fronturile, comandamentul român a fost obligat să ordone trupelor proprii să continue înaintarea*⁶². Cum se știe, acțiunea forțelor române a avut preponderent un caracter demonstrativ, fără lupte de amploare, înregistrându-se, totuși, unele ciocniri locale, care însă nu au influențat mersul operațiilor. Au fost și situații în care militari bulgari s-au predat fără luptă trupelor române. Astfel, o brigadă bulgară, din Divizia 9 infanterie, care avea misiunea să acopere retragerea Armatei 1 bulgare și să întârzie înaintarea trupelor române spre Ferdinand, s-a predat unităților noastre fără luptă, cu tot materialul de război din dotare. „Au fost făcuți prizonieri și 31 de ofițeri, în frunte cu generalul A. Sirakov, comandantul diviziei și întregul său stat-major.”⁶³.

În cea de a treia decadă a lunii iulie 1913, trupele române, care formau armata de operații, au ajuns pe aliniamentele stabilite, iar Comandamentul român a făcut pregătirile necesare pentru ca trupele sale să treacă munții și să înainteze în podișul Sofiei, utilizând în acest scop, trei drumuri: Ferdinand, Berkovița, Sofia; Orhanie, Sofia; Zlatița, Sofia⁶⁴. Din inițiativa Comandamentului suprem român, care urmărea restabilirea grabnică a păcii în Balcani, situație care corespundea și sfaturilor insistente ale marilor puteri europene, îndeosebi din partea Rusiei și Austro-Ungariei, acțiunile trupelor române au fost oprite, nu au mai înaintat spre Sofia. În acel moment, nici Bulgaria nu mai putea continua operațiile militare împotriva forțelor care acționau împotriva ei. „În aceeași zi de 11/24 iulie regele Carol I a cerut suveranilor Serbiei, Muntenegrului și Greciei să dispună încetarea operațiunilor militare și începerea negocierilor de pace”⁶⁵.

⁶¹ Colonel V. Parfeni, *op. cit.*, p. 10.

⁶² *Istoria Militară a Poporului Român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p.279.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 281.

⁶⁵ *Ibidem*.

Trupele române de pe direcția secundară, comandate de generalul de divizie Ioan Culcer, comandantul Corpului 5 armată, au fost concentrate pe aliniamentul general Cernavodă-Constanța, în următorul dispozitiv: Divizia 9 infanterie în zona localității Cernavodă, Divizia 10 infanterie la Medgidia și împrejurimi, iar Divizia 1 rezervă la Murfatlar. Pentru apărarea portului Constanța a fost destinată Brigada 31 rezervă⁶⁶. Conform planului de campanie, trupele acestei grupări din Dobrogea au trecut primele frontiera, în dimineața zilei de 28 iunie/10 iulie, având misiunea de a lua sub control teritoriul aflat între frontieră și linia Turtucaia - Balcic, inclusiv orașul Bazargic. „Operațiunile s-au continuat fără întreruperi, după cum fusese îndrumate, astfel că în seara de 8 iulie tot teritoriul «Dobrogei bulgare», până la sud de linia Turtucaia-Balcic, era ocupat de Corpul 5 Armată. Misiunea Corpului 5 Armată era astfel îndeplinită»⁶⁷. La 30 iunie/13 iulie, elementele înaintate al Corpului 5 armată au ajuns pe aliniamentul general situate la 10-15 km sud de localitățile Turtucaia, Bazargic, Balcic⁶⁸. Conform ordinului primit, începând cu 8/21 iulie 1913, trupele Corpului 5 armată nu au mai înaintat, rămânând în zonele de staționare.

După ce Cadrlaterul a trecut sub autoritatea militară a comandamentului român, la Silistra, Balcic, Bazargic, Turtucaia, Curtbunar s-au constituit garnizoane în care au fost dispuse unități românești. Cartierul general al Corpului 5 armată din Dobrogea a fost instalat în satul Baiaramdede⁶⁹. În baza ordinului Comandamentului suprem național, la 7/20 iulie 1913 o parte din trupele corpului din Dobrogea au fost dirijate spre Șumla cu misiunea de a intercepta căile ferate Șumla-Sofia și Varna-Șumla-Rusciuk, care puteau fi folosite pentru o eventuală concentrare de forțele bulgare. Concluzionând, este de subliniat că „Trupele române au desfășurat pe un front larg o campanie dincolo de Dunăre, ocupând nu numai teritoriul sud – dobrogean, dar și apropiindu-se, fără probleme deosebite, de capitala bulgară, în care nu au intrat doar datorită ordinului expres al regelui Carol de încetare a înaintării, după ce Ferdinand al Bulgariei ordonase încetarea acțiunii armatelor bulgare pe toate fronturile»⁷⁰. În acest context, regele României, Carol I, a cerut, la 11/24 iulie 1913, suveranilor Serbiei, Muntenegrului și Greciei să ordone încetarea operațiunilor militare și să înceapă tratativele de pace.

Până la 10/23 iulie 1913, când regele Carol I, ținând seama de telegramele primite de la Sofia⁷¹, cu două zile înainte, a dat ordinul de încetare a acțiunilor militare, trupele române ajunseseră, cu unitățile înaintate de cavalerie, la intrările în defileele Balcanilor, lipsind astfel, forțele bulgare de posibilitatea de a închide aceste trecători. Totodată, forțele principale românești, aflate în coloane, se întindeau practic de la pasul Zlatița și de la Etropole până la Dunăre⁷². Sosise momentul ca trupele române să forțeze trecătorile Balcanilor pentru ca apoi să iasă

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Istoria Statului Major General Român. Documente 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p. 133.

⁶⁸ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol.V, Editura Militară, București, 1988, p.282.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Gheorghe Zbucnea, *op. cit.*, p. 200

⁷¹ Rezultă că, în fapt, Bulgaria a capitulat, chiar dacă nu a mărturisit.

⁷² *Ibidem*, p.216.

pe platoul pe care se afla orașul Sofia. Pentru a pătrunde prin defilee spre capitala bulgară se aveau în vedere trei căi de acces: a) Ferdinandovo-Bercovița-Sofia; b) Orhanie-Sofia; c) Zlatița-Sofia⁷³. Prin grăbirea forțării Balcanilor și pătrunderea în podișul Sofiei,, trupele române realizau un obiectiv strategic deosebit de important și, în același timp, acordau un ajutor substanțial grecilor și sârbilor, care erau puternic presați de grosul forțelor bulgare. Aflate în situația menționată, trupele române, prin numeroase manevre au ocupat poziții avantajoase pentru viitoarea ofensivă spre Sofia, preconizată să înceapă la 10 iulie. „Unele unități de cavalerie au pătruns chiar până la aproximativ 12 km sud Sofia”⁷⁴. Regele Carol I, oprind acțiunile militare nu dorea ca Sofia să fie ocupată⁷⁵. Ordinul de încetare a acțiunii, cuprindea și dispozitivul general în care trebuiau să se afle trupele române până la retragerea lor din Bulgaria, operațiune ce va începe cu 25 iulie 1913.

Participarea Armatei române la campania din Bulgaria în 1913, înfățișată succint de noi, a favorizat numeroase concluzii, învățăminte, exprimarea de diverse opinii, cu caracter pozitiv și negativ. În cele ce urmează, nu ne propunem o tratare dezvoltată a acestora, ci doar să reamintim, selectiv, câteva dintre ele: a) guvernul conservator, condus de Titu Maiorescu, deși criticat aspru de opoziție pentru politica sa în timpul crizei balcanice, a încercat, inițial, să realizeze obiectivul propus, rectificarea a frontierei cu Bulgaria în Dobrogea, prin adoptarea unei poziții de neutralitate condiționată, în primul război balcanic, prin negocieri directe româno-bulgare, precum și în cadrul unor întruniri internaționale ca cele de la Londra și Petersburg. Numai după ce demersurile diplomatice în această problemă au eșuat datorită poziției adoptată de Bulgaria, după ce aceasta a declanșat cel de-al doilea război balcanic prin care urmărea anexiuni teritoriale și realizarea unui loc dominant în zonă, România a recurs la soluția militară, intrând în război contra Bulgariei; b) deși Armata română a luat parte la un război de alianță, a operat însă independent, sub comandament propriu, pe baza unui plan de campanie propriu, cu obiective strategice bine definite, distincte; c) spre deosebire de sârbi, greci, muntenegreni care, confruntându-se cu forțele principale bulgare, au dus, preponderent, lupte de apărare, trupele române, de pe ambele direcții strategice-spre Sofia și în Dobrogea, au acționat ofensiv; d) întrucât trupele române au executat, în fapt, un marș strategic, fără lupte reale de amploare, nu se pot desprinde multe învățăminte cu privire la activitatea comandanților, statelor majore și trupelor. Din această cauză, aprecierile unor oameni politici și militari s-au centrat pe unele neajunsuri, care au existat în realitate. Totuși, pe timpul acțiunii au ieșit în evidență modul în care Marele Cartier General român, comandanții și statele majore de la toate eșaloanele au organizat marșul pe distanțe mari, spiritul manevrier, îndeosebi prin folosirea cu iscusință a cavaleriei, întrebuințarea, în premieră, a aviației etc. La comanda corpurilor de armată s-au aflat generali cu o foarte bună pregătire și o bogată experiență, precum Dumitru Cottescu, Grigore Crăiniceanu, Alexandru Iarca, Lambrino, Ioan Culcer; e) activitatea de mobilizare, deplasarea spre zonele

⁷³ *Istoria Militară a Poporului Român*, vol.V, Editura Militară, București, 1988, p.281.

⁷⁴ Gheorghe Zbucnea, *op. cit.*, p.217.

⁷⁵ *Ibidem*, p.218.

de concentrare, realizarea concentrării, propriu-zise, organizarea trecerii Dunării, intrarea în acțiune, conform planului de campanie, toate au fost rațional planificate și bine conduse; f) un element de noutate în această campanie, foarte important pentru istoria artei militare, l-a reprezentat întrebuițarea aviației în scopuri militare. În fapt, piloții și avioanele Școlilor militare de pilotaj de la Cotroceni și Băneasa au constituit, în campania din Bulgaria, Secția I, având 5 avioane și 7 piloți; piloții și avioanele Școlii de pilotaj a Ligii Naționale Aeriene au constituit Secția a II-a, care dispunea de 9 avioane, încadrată cu 8 ofițeri și 2 militari în termen. Aflate în dispozitivul armatei de operații, Secția I dispunea de un aerodrom la Corabia, iar Secția a II-a de două aerodromuri, la Segarcea și la Bechet⁷⁶. Avioanele celor două secții de aviație au executat misiuni de observare-cercetare și de legătură în beneficiul Marelui Cartier General român și al unităților și marilor unități de infanterie și cavalerie. Prin ordinul nr.11 din 30 iulie 1913, generalul Dumitru Cottescu, comandantul Corpului 1 armată aducea mulțumiri aviatorilor pentru sprijinul acordat. Totodată, din acel ordin rezultă că generalii și ofițerii români înțeleseseră corect rolul aviației militare. „Terminându-se activitatea Escadrilei I-a a Secțiunii II Aviație atașată la acest comandament-se menționa în ordinul citat-îndeplinesc o datorie de conștiință adresându-i viile mele mulțumiri pentru zelul deosebit și foloasele reale aduse pe timpul acțiunii militare a acestui corp de armată peste Balcani”⁷⁷. În același timp, în ordinul menționat se face importanta apreciere că modul în care a acționat aviația „ne-a dus la convingerea că aeroplanurile, întrebuițate cu dibăcie, ele trebuiesc să precedeze cele mai înaintate elemente ale armatei, spre a o lumina la vreme”⁷⁸.

În continuare, dorim să menționăm câteva din aprecierile cu conținut critic privind participarea Armatei române la campania din Bulgaria din 1913, precum și opiniile unora care subliniază aspecte pozitive. Astfel, I.G.Duca arăta că între învățămintele reținute de conducătorii Partidului Național Liberal și îndeosebi de I.I.C.Brătianu a fost aceea „Că armata trebuia neapărat întărită și înzestrată cu tot ce s-a dovedit a fi lipsit-fiindcă aici e locul să spunem că lipsurile se dovediseră a fi fost atât de serioase încât dacă am fost siliți să dăm în Bulgaria adevărate lupte, și dacă acest «război» nu s-ar fi redus numai la o plimbare triumfală, am fi avut surprize dureroase”⁷⁹. La rândul său, generalul Vasile Rudeanu, participant la campanie, cunoscut pentru strădaniile sale, în preajma și în timpul Primului Război Mondial, pentru dotarea Armatei române, scrie în memoriile lui: „Întors din Bulgaria, am

---

⁷⁶ *Istoria aviației românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p.81.

⁷⁷ *Liga Națională Aeriană. Campania din 1913 (Secțiunea II-a de aviație militară)*, Tipografia „Jokey”, București, 1914, p.6.

⁷⁸ *Ibidem*, p.7.

⁷⁹ I.G.Duca, *Memorii*, vol.I, Editura Expres, București, 1992, p.2. În context trebuie totuși adăugat că lui Ion I.C. Brătianu, care după ce România a declanșat războiul Bulgariei, a îmbrăcat uniforma și a plecat pe front, conflictul din Balcani i-a oferit și alte încheieri. La sfârșitul campaniei el a anunțat un congres al Partidului Liberal unde urmau a fi adoptate importante decizii pentru viitor. Pe front Brătianu a constatat că armata română alcătuită în majoritate din țărani observase că în Bulgaria cei asemeni lor au pământ vite și islaz și că pe ansamblul condiția materială le era net superioară. Concluzia marelui om politic era că și la noi venise timpul reformelor: a împroprietăririi și a votului universal (n.red.)

fost surprins de părerea pe care unele personalități politice civile și militare, o aveau asupra pregătirii de luptă a armatei noastre, apreciate drept corespunzătoare. Avântul splendid al marșului său de înaintare impetuoasă pe câmpiile Bulgariei ar fi fost dovada ... Din nefericire – scrie Vasile Rudeanu – aceste păreri optimiste nu erau decât simple închipuiri.”⁸⁰ Referindu-se la slaba pregătire a Armatei române pentru a participa la o campanie adevărată, același general afirmă că „După războiul balcanic din 1913, auzeam vorbindu-se că armata noastră era suficient pregătită de război. Ea se întorsese victorioasă din Bulgaria. Se uita că nu fusese vorba de război, ci numai de un simplu marș ofensiv. Adevărul – continuă el – era că se făcea mereu apel la tot felul de argumente, unele mai gălăgioase decât altele, numai pentru ca să nu se dea armatei sumele impuse de o bună pregătire.”⁸¹

Pe aceeași coordonată ideatică se înscriu aprecierile lui Lev Troțki din lucrarea „România și războiul balcanic”, pe care a elaborat-o în calitate de corespondent de război în Balcani al revistei „Kievskaja Miśl” („Gîndirea Kieveană”). Se spune că el a scris în acest timp peste 70 de articole pe care le-a trimis de pe front numitei reviste. Cu privire la campania Armatei române din 1913, scria: „Din unghiul de vedere al condițiilor de război, traversarea în timp de șapte ore a Dunării, ca și deplasarea în continuare pe teritoriul «inamicului» ar putea fi demne de toată lauda. Dar nu au existat condiții de război, deci nu a existat război. Pe malul drept al Dunării – continuă Lev Troțki – nu a fost artilerie bulgărească, nimeni nu a obstatul trecerea, iar detașamentele de cavalerie din avanposturi n-au întâmpinat nici o rezistență. Trupele românești s-au deplasat pe teritoriul bulgăresc la fel cum s-ar fi deplasat pe propriul teritoriu”⁸².

Generalul Ion Anastasiu, participant la război, în calitate de comandant al Regimentului 22 infanterie de la Târgoviște, afirmă: „O seamă de prieteni și mai ales dușmanii noștri, au numit campania din 1913, din Bulgaria, preumblare militară, cu vădită intențiune a micșora meritele armatei noastre, pe atunci în mare vază. Că în această calificare a actului există și o parte de adevăr, nu încapе îndoială; însă aceasta, nu poate întru nimic să micșoreze buna reputație de care, cu drept cuvânt, se bucura pe atunci armata noastră; adevăr, care nu poate cu nimic reduce calitatea ei, când știut este, că victoriile se produc uneori și fără bubuitul tunului, dacă armata poate sosi la timp și acolo, unde numai apărând, silește pe dușman, să depună armele.”⁸³. Unul din analiștii războaielor balcanice, Corvin M. Petrescu scria că „Deși de foarte scurtă durată și lipsită de vărsare de sânge, nu mai puțin campania noastră din 1913 este, pentru noi înșine de o importanță netăgăduită. Dacă ar trebui să condensez acum într-o singură gândire învățămîntul tras, din punctul de vedere al pregătirii de război din ultima experiență, aş zice că înainte de a merge mai departe cu dezvoltarea puterii noastre militare, să consolidăm ceea ce avem astăzi.”⁸⁴.

⁸⁰ General Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace și război*, Editura Militară, București, 1989, p. 100.

⁸¹ *Ibidem*, p. 110.

⁸² Lev Troțki, *România și războiul balcanic*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 71.

⁸³ General I. Anastasiu, *Avântul Țării, campania din 1913 în Bulgaria*, Institut de Arte Grafice, Editură și Librărie „Cartea Românească”, Cluj, 1925, p. 8.

⁸⁴ Corvin M. Petrescu, *Istoricul campaniei militare din anul 1913*, București, 1914, p. 133.

În raportul din 23 august 1913, semnat de generalul Alexandru Averescu, se aprecia că „Mari neajunsuri au ieșit la iveală în mobilizarea tuturor serviciilor auxiliare, în special a coloanelor de muniții și parcuri de artilerie, a coloanelor de subzistență și a diferitelor formațiuni sanitare, din cauză de excesivă centralizare”⁸⁵. În calitate de participant la război, prof.dr. Dimitrie Gerota scrie că „În campania aceasta, s-a știut că nepregătirea completă a rezervei, marșurile forțate depărtarea trupei de coloana de subzistență, îmbrăcămintea și medicamentele insuficiente, vor aduce după sine pierderi de oameni prin oboseală, foame și epidemii, dar aceste pierderi au fost mult mai mici decât acelea pe care le-am fi avut prin lupte”⁸⁶. Cele mai multe vieți omenești au fost secerate de epidemia de holeră, în lupta împotriva căreia „au fost mobilizate cadrele medicale, atribuții deosebite revenind savanților dr. Ion Cantacuzino și dr. Victor Babeș. În unitățile avansate, în unele cazuri, boala a lovit circa 10% din efective, iar în rândurile celor contaminați uneori mortalitatea a ajuns la 25%”⁸⁷. Se consideră că pe teritoriul Bulgariei, în rândurile trupelor române, până la 20 august 1913, fuseseră semnați 4.885 de bolnavi de holeră și alte boli, din care au murit 1.087⁸⁸.

Cum era firesc, comandamentul Armatei române a reținut unele învățăminte din campania din Bulgaria din anul 1913. Însă, până la intrarea în acțiune a Armatei noastre în Primul Război Mondial, în august 1916, numai o mică parte din neajunsurile constatate în pregătirea comandamentelor și trupelor, cu deosebire în dotarea Oștirii cu armament și tehnică de luptă, și în asigurarea materială și medicală, au fost înlăturate.

Cel de-al doilea război balcanic s-a încheiat prin Conferința de pace de la București, la care au participat România, Grecia, Muntenegru, Serbia și Bulgaria. Prin tratatul semnat atunci, României i-a revenit partea din sudul Dobrogei (județele Durostor și Caliacra, „Cadrilaterul”) până la linia Turk-Smil-Ekrene⁸⁹. Războaiele balcanice au produs transformări semnificative în plan politico-teritorial în sud-estul Europei. Perioada care a urmat s-a caracterizat prin accelerarea pregătirilor militare ale coalițiilor marilor puteri și ascuțirea la maximum a antagonismelor lor economice, politice și militare; lupta pentru influență tindea să se transforme într-o confruntare armată deschisă⁹⁰. Peste un an, în 1914, cele două coaliții politico-militare europene, *Puterile Centrale* și *Antanta* se vor înfrunța în Primul Război Mondial, cu rezultatele care se cunosc.

---

⁸⁵ *Istoria Statului Major General român. Documente, 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p.126.

⁸⁶ Prof. dr. Dimitrie Gerota, *op. cit.*, p. 30.

⁸⁷ Gheorghe Zbucnea, *op. cit.*, p.221.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 295.

⁹⁰ *România în anii primului război mondial*, Vol. I, Editura Militară, București, 1987, p. 131-133.